

Η μετεξέλιξη της Ευρώπης και ο χάρτης των δικαιωμάτων

Η υιοθέτηση ενός νέου χάρτη ατομικών δικαιωμάτων που θα δεσμεύει όλους τους κοινοτικούς θεσμούς, καθώς και τις εθνικές κυβερνήσεις όταν εφαρμόζουν το κοινοτικό δίκαιο, θα είναι ο προπομπός του ευρωπαϊκού Συντάγματος, ενισχύοντας την άποψη όσων θέλουν μια ομοσπονδιακή εξέλιξη της ΕΕ

Ενώ η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ξεκίνησε τη δεκαετία του '50 ως ένας οικονομικός οργανισμός, η σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση, που διαδέχθηκε την ΕΟΚ το 1992, αποτελεί πλέον έναν οργανισμό έντονης διεθνούς συνεργασίας με πολιτικό και νομοθετικό κυρίως περιεχόμενο. Η πυκνότητα και η ποιότητα της συνεργασίας αυτής καθιστούν την ΕΕ ένα υβριδίο διεθνών θεσμών που δεν έχει ιστορικό προηγούμενο και ξεφεύγει από τα παραδοσιακά πλαίσια του διεθνούς δικαίου. Η διδασκαλία του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου σε προπτυχιακούς φοιτητές ξεκινά επισημαίνοντας πάντα ότι τα εργαλεία του δημοσίου διεθνούς δικαίου δεν έχουν εφαρμογή στην ΕΕ και ότι οι φοιτητές θα πρέπει να ξεχάσουν προσωρινά ό,τι γνωρίζουν περί εθνικής κυριαρχίας και διακρατικών σχέσεων.

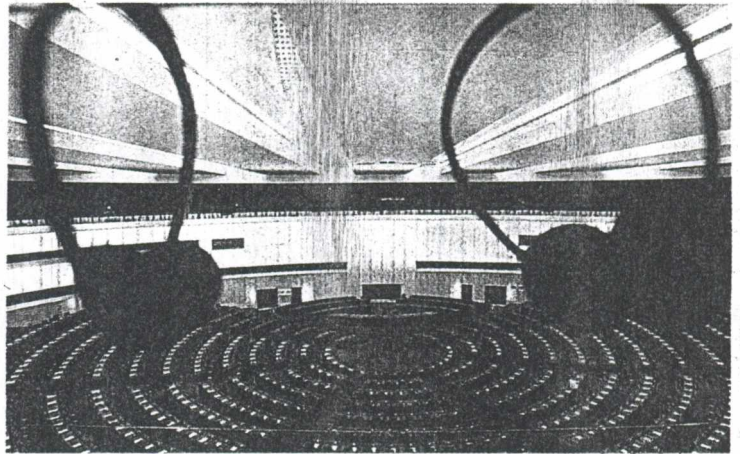
Πίσω από τη σταδιακή εξέλιξη του χαρακτήρα της Ένωσης βρισκόταν πάντα η πεποίθηση ότι η Κοινότητα ήταν απλώς το πρώτο στάδιο στην πορεία πολιτικής ένωσης των ευρωπαϊκών κρατών. Για την άποψη αυτή, η οποία είναι κοινή σε πολλούς πολιτικούς και δημόσιους λειτουργούς που συμμετείχαν στη διαδικασία αυτή και που γενικά αποκαλούμε την «ομοσπονδιακή» ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης, η παρουσία υβριδική κατάσταση είναι παροδική. Σταδιακά η νέα Ευρωπαϊκή Ένωση θα μοιάζει όλο και περισσότερο με ένα ομοσπονδιακό κράτος, όπως, για παράδειγμα, οι ΗΠΑ ή η ομοσπονδιακή Γερμανία, έχοντας κεντρικούς μεν θεσμούς αλλά και ισχυρή περιφερειακή αυτοδιοίκηση.

Το ομοσπονδιακό ιδεώδες

Οι θιασώτες της ομοσπονδιακής λύσης υποστηρίζουν ακόμη ότι όσο καθυστερεί η μετάβαση αυτή τόσο το χειρότερο για τους δημοκρατικούς θεσμούς των κρατών-μελών. Αν και τερματιστές εξουσίες έχουν ήδη μεταφερθεί στους κεντρικούς κοινοτικούς θεσμούς, η άσκηση τους δεν υπάγεται ακόμη στους δημοκρατικούς ελέγχους που έχουμε συνηθίσει να περιμένουμε από ώριμες δημοκρατίες. Υποστηρίζουν, δηλαδή, την ενίσχυση τόσο της Επιτροπής όσο και, ιδίως, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με νομοθετικές και ελεγκτικές εξουσίες. Ετσι μόνον θα θεραπευθεί αυτό που ονομάζουμε «δημοκρατικό έλλειμμα».

Τέτοιες ριζοσπαστικές θεσμικές μεταρρυθμίσεις δεν είναι δημοφιλείς στις περισσότερες εθνικές κυβερνήσεις και δεν αναμένονται σύντομα, παρά τις θαρραλέες και ενδιαφέρουσες προτάσεις του υπουργού Εξωτερικών της Γερμανίας, Γιόσκα Φίσερ. Αντί γ' αυτές όμως η πλευρά των ομοσπονδιακών πιστεύει ότι τουλάχιστον η Ένωση θα μπορούσε να δραστηριοποιηθεί περισσότερο στον χώρο των ατομικών δικαιωμάτων υιοθετώντας αμέσως έναν νέο χάρτη ατομικών δικαιωμάτων που θα δεσμεύει όλους τους κοινοτικούς θεσμούς, καθώς και τις εθνικές κυβερνήσεις όταν εφαρμόζουν κοινοτικό δίκαιο. Η ενοποίηση αυτή των θεμελίων της έννομης τάξης θα χρησιμεύσει ως το πρώτο κομμάτι ενός ομοσπονδιακού Συντάγματος. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε το 1999 να ξεκινήσει μια τέτοια διαδικασία και η επεξεργασία ενός τέτοιου χάρτη έχει πια ολοκληρωθεί από μια ειδική συνέλευση κοινοβουλευτικών και κυβερνητικών εκπροσώπων που συγκλήθηκε γ' αυτόν τον σκοπό. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας τον Δεκέμβριο θα κληθεί να αποφασίσει για τον νομικά δεσμευτικό ή όχι χαρακτήρα του χάρτη αυτού.

Είναι δύσκολο εκ πρώτης όψεως να φανταστεί

Το νέο αμφιθέατρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Στρασβούργο. Οι μικρές χώρες ελπίζουν ότι η εξέλιξη της Ευρώπης δεν θα οδηγήσει σε ένα ενιαίο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ισχυρές εξουσίες το οποίο θα τις αποδυναμώσει, αφού θα κυριαρχήσει από τις πληθυσμιακά μεγαλύτερες

κανείς επιχειρήματα εναντίον της υιοθέτησης ενός νέου χάρτη ατομικών δικαιωμάτων. Τι καλύτερο από την πληρέστερη προστασία της ατομικής ελευθερίας; Και όμως υπάρχουν σοβαρές επιφυλάξεις. Το κυριότερο πρόβλημα είναι ότι ο νέος χάρτης θα αποδυναμώσει την ήδη υπάρχουσα Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που εφαρμόζεται από τους θεσμούς του Συμβουλίου της Ευρώπης του Στρασβούργου.

Κανένας από τους σκοπούς του νέου χάρτη δεν χρειάζεται τον χάρτη για να επιτευχθεί. Η πιο αποτελεσματική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων από την ΕΕ μπορεί να επιτευχθεί με πολλούς άλλους τρόπους: τη συμμετοχή στο Συμβούλιο της Ευρώπης, τη δημιουργία νέας γενικής διεθνήσ στην Επιτροπή, τη συστηματική παρακολούθηση του κράτους δικαίου στα κράτη-μέλη και την ενίσχυση τοπικών θεσμών (όπως π.χ. των εθνικών δικαστηρίων) όπου αυτό χρειάζεται ή και την πιο αποτελεσματική λειτουργία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στον χώρο των ατομικών ελευθεριών. Τίποτε από αυτά όμως δεν προβλέπεται να γίνει μέσω του νέου χάρτη.

Η αντίθετη επιχειρηματολογία

Πράγματι η αξία του χάρτη είναι κυρίως συμβολική. Χρησιμεύει απλώς ως το πρώτο στάδιο του ευρωπαϊκού Συντάγματος. Ετσι η πλήρης επιχειρηματολογία για την υιοθέτηση ή όχι του χάρτη θα έπρεπε να εξετάσει και αυτή τη διάσταση. Παρά τις επί μέρους αντιρρήσεις μας για την αποτελεσματικότητά του, ίσως θα πρέπει να υποστηρίξουμε τον χάρτη προς όφελος της ομοσπονδιακής ιδέας.

Οφείλουμε όμως να υποστηρίξουμε την ομοσπονδιακή λύση για την Ένωση; Συνήθως οι διαχωριστικές γραμμές είναι ως εξής: Φιλελεύθεροι συνήθως υποστηρίζουν την ομοσπονδία ενώ συντηρητικοί (της Αριστεράς ή της Δεξιάς) και εθνικιστές είναι εναντίον. Και όμως υπάρχουν εύλογα φιλελεύθερα, μη συντηρητικά ή εθνικιστικά, επιχειρήματα κατά της ομοσπονδίας. Το κυριότερο είναι αυτό της αυτοκυβέρνησης. Τα πολιτικά δικαιώματα των πολιτών ιδίως, των μικρών χωρών, θα αποδυναμωθούν αν η ευρωπαϊκή ομοσπονδία αφαιρέσει εξουσίες από τα εθνικά κοινοβούλια και κυβερνήσεις. Ένα ενιαίο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ισχυρές εξουσίες θα αποδυναμώσει τις μι-

κρές χώρες, αφού θα κυριαρχήσει από τις πληθυσμιακά μεγαλύτερες.

Το επιχειρήμα αυτό δεν είναι το τυπικό επιχειρήμα «εθνικής κυριαρχίας». Είναι πιο ουσιαστικό επειδή ξεκινά από τη διαπίστωση ότι τα μέλη της ΕΕ είναι ήδη ανθούσες δημοκρατίες, με τις ιδιαιτερότητες βέβαια και τις αδυναμίες τους, που επιτρέπουν όμως στους πολίτες τη συμμετοχή στην άσκηση της εξουσίας. Η συμμετοχή αυτή θα αποδυναμωθεί αν περάσουμε σε ένα υπερ-κράτος 250 εκατομμυρίων ανθρώπων. Αρα η ύπαρξη γηγενών δημοκρατικών θεσμών έχει αξία για λόγους αρχής, όχι για λόγους εθνικού συμφέροντος. Οι υπάρχουσες δημοκρατίες είναι απολύτως καλύτεροι θεσμοί από το πιθανό υπερ-κράτος.

Τα συμφέροντα της Ελλάδας

Ποια είναι η ιδιαίτερη θέση της Ελλάδας στη συζήτηση αυτή; Η Ελλάδα έχει φυσικά τα ίδια ακριβώς συμφέροντα στην προστασία των φιλελεύθερων δημοκρατικών θεσμών που έχουν και οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Έχει όμως και τρία χαρακτηριστικά όσον αφορά τα ιδιαίτερα συμφέροντά της, που επιτείνουν τον σκεπτικισμό ως προς το ομοσπονδιακό ιδεώδες. Πρώτον, είναι μία από τις μικρότερες χώρες της ΕΕ και άρα δεν θα έχει τεράστιο ειδικό βάρος στους θεσμούς της ενιαίας Ευρώπης. Δεύτερον, είναι από τις λιγότερο οικονομικά και διοικητικά ανεπτυγμένες χώρες και εξαρτάται σε έναν βαθμό από τους πιο ανεπτυγμένους εταίρους της. Τρίτον, η Ελλάδα δεν έχει στρατηγικά εθνικά συμφέροντα σε διαρκή συμφωνία με κανένα από τα μεγάλα κράτη της ΕΕ. Το τελευταίο αυτό σημαίνει ότι η εξωτερική πολιτική της, χωρίς να είναι «ανάδελφη» όπως πιστεύουν δυστυχώς πολλοί, ασχολείται με ζητήματα της περιοχής της με τρόπο που δεν συνάδει πάντοτε με τα συμφέροντα καμιάς από τις μεγάλες χώρες της ΕΕ.

Αρα η Ελλάδα έχει λόγους, τόσο δημοκρατικών θεσμών όσο και στενότερου συμφέροντος, να αντιστέκεται στο ιδεώδες της ομοσπονδίας, αν αυτό σημαίνει την αποδυνάμωση των μικρότερων χωρών και ιδίως την εναρμόνιση της εξωτερικής πολιτικής σε ό,τι αφορά τα Βαλκάνια, την Τουρκία και την Κύπρο. Αρα και στο θέμα της υιοθέτησης του νέου χάρτη των δικαιωμάτων οφείλει να είναι ακόμη προσεκτική. ■

■ Ο κ. Παύλος Ελευθεριάδης είναι λέκτορας της Νομικής στη London School of Economics.